

Міністерство освіти і науки України
Національна академія педагогічних наук України
Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих
імені Івана Зязюна НАПН України
Харківський національний педагогічний університет
імені Г.С. Сковороди

**ОСВІТА ДОРΟΣЛИХ:
СВІТОВІ ТЕНДЕНЦІЇ,
УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ
ТА ПЕРСПЕКТИВИ**

Монографія

Харків – 2020

УДК 374.7

ББК 74.4

О-72

Рецензенти:

Сорочан Т.М. – доктор педагогічних наук, професор, директор Центрального інституту післядипломної освіти Державного закладу вищої освіти «Університет менеджменту освіти» Національної академії педагогічних наук України;

Бідюк Н.М. – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри практики іноземної мови та методики викладання Хмельницького національного університету.

Рекомендовано до друку Вченою радою Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Іван Зязюна НАПН України (протокол № 2 від 24 лютого 2020 року), Вченою радою Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди (протокол № 1 від 27 лютого 2020 року)

О 72 Освіта дорослих: світові тенденції, українські реалії та перспективи : монографія / За заг. ред. акад. Н.Г. Ничкало, акад. І.Ф. Прокопенка. Інститут педагогічної освіти та освіти дорослих імені І. Зязюна НАПН України, Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди. Харків: ФОП Бровін О.В., 2020. 546 с.
ISBN 978-617-7912-56-8

У монографії висвітлено актуальні проблеми освіти дорослих як складової розвитку людського капіталу в умовах глобалізаційних та євроінтеграційних процесів, обґрунтовано теоретико-методологічні засади і розкрито досвід організації навчання дорослих в Україні, розкрито особливості особливості андрагогіки як субдисципліни педагогічної науки, окреслено тенденції професійної підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації педагогів та андрагогів, схарактеризовано освітні потреби різних категорій дорослого населення.

Монографія адресована науковцям, науково-педагогічним працівникам, докторантам, аспірантам, усім, кого цікавлять питання безперервного навчання та освіти дорослих.

© Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України, 2020
© ХНПУ імені Г.С. Сковороди, 2020

4.6.	Освітні потреби педагогів у сфері виховання та їх реалізація у післядипломній освіті (<i>Сіваченко І.Г.</i>)	333
4.7.	Тренінг як ефективний метод організації навчання дорослих у системі підвищення кваліфікації педагогічних працівників (<i>Білик Н.І.</i>)	337
4.8.	Особливості проєктування програми підвищення кваліфікації вчителів математики (<i>Нелін Є.П., Долгова О.Є.</i>)	343
4.9.	Консультаційний супровід професійного розвитку педагога як технологія освіти дорослих (<i>Горват М.В., Кузьма-Качур М.І.</i>)	348
4.10.	Мотивація як важливий чинник безперервного професійного розвитку педагогічних працівників (<i>Ткаченко Л.В., Хмельницька О.С.</i>)	353
4.11.	Роль закладу неперервної освіти в підвищенні професійної компетентності педагогів із питань інклюзивної освіти (<i>Колісник О.В.</i>)	359
4.12.	Можливості «Університету третього віку» в підвищенні кваліфікації педагогів (<i>Самойленко О.А.</i>)	365
4.13.	Педагогічна діагностика професійних компетенцій викладача ЗВО (<i>Белікова О.В., Бессонова Н.М., Греул О.О., Дитюк С.О.</i>)	370
4.14.	Траєкторія розвитку викладача (<i>Воронцова О.М.</i>)	374
4.15.	Формування освітніх потреб під час підготовки дорослих магістрантів – учителів математики (<i>Водолаженко О.В.</i>)	378
4.16.	Методичні аспекти програми підвищення кваліфікації вчителів математики (<i>Жерновникова О.А., Проскурня О.І.</i>)	385
4.17.	Проектна діяльність як основа підвищення професійної компетентності вчителя математики (<i>Дейниченко Г.В., Дейніченко Т.І.</i>)	389
4.18.	Післядипломна педагогічна освіта дефектологів в Україні: виклики, тенденції, перспективи (<i>Гладуш В.А.</i>)	394
4.19.	Застосування технік транзактного аналізу в курсі кризової психології в процесі підготовки майбутніх викладачів психології (<i>Хижняк М.В.</i>)	412
4.20.	Підготовка вчителів початкових класів до роботи з обдарованими учнями в контексті неперервної освіти (<i>Ушмарова В.В.</i>)	417
4.21.	Формування основ професійного саморозвитку вчителів початкових класів засобами інформаційних технологій (<i>Брижак Н.Ю., Мішкулинець О.О.</i>)	424
4.22.	Роль пленерної практики в професійному саморозвитку вчителя образотворчого мистецтва (<i>Висікайло Т.В.</i>)	428
4.23.	Моделювання неперервної методико-практичної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва в умовах ЗВО (<i>Беземчук Л.В., Мартем'янова А.В.</i>)	433
4.24.	Психологічна адаптація молодого вчителя в педагогічному середовищі (<i>Соколова К.В.</i>)	437
4.25.	Особливості професійної діяльності викладача ЗВО (<i>Шпак І.О.</i>)	442
4.26.	Можливості дизайн-мислення в інноваційній педагогічній діяльності (<i>Яловега І.Г., Пономарьова Н.О., Зуб С.С.</i>)	446

9. Якиманская И. С. Личностно-ориентированное обучение в современной школе. Москва : Сентябрь, 1996. 96 с.

4.23. Моделювання неперервної методико-практичної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва в умовах ЗВО.

Беземчук Л.В., Мартем'янова А.В.

Актуальність проблеми викладання мистецької освіти в закладах вищої освіти (ЗВО) зумовлена необхідністю вирішення завдань, що окреслені в Законі України «Про освіту» (2017), Концепції «Нова українська школа» (2016). Сьогодні в практичній підготовці фахівців для музично-педагогічної сфери специфікою цього процесу є становлення і розвиток професійних якостей учителя музики, що здійснюється в період оновлення змісту музичної освіти на засадах компетентнісного підходу в умовах міждисциплінарної інтеграції.

Питанням щодо організації теоретико-методичної підготовки компетентного вчителя у вищих педагогічних закладах освіти присвячені наукові праці О. Антонова, В. Бондаря, Н. Дем'яненко, О. Дубасенюк, І. Зязюн, Н. Ничкало, О. Савченко, Г. Тарасенко.

Питання щодо організації методичної та практичної підготовки майбутнього вчителя музики досліджено (Е. Абдулліним, О. Апраксиною, Л. Арчажниковою, І. Боднарук, Л. Матвеєвою, І. Немікіною, Г. Падалкою, О. Ростовським, І. Скляренком, Т. Рейзенкінд, О. Щолоковою та ін.). Однак проблему не можна вважати достатньо розробленою, оскільки відсутні наукові праці, в яких би підготовка вчителя музичного мистецтва досліджувалася неперервно на всіх рівнях вищої освіти в умовах міждисциплінарної інтеграції.

Освітні програми підготовки вчителів музичного мистецтва на факультетах мистецтв у вищих педагогічних навчальних закладах орієнтують студентів на формування компетентнісних якостей, притаманних освіченому українському вчителю, який може виховувати засобами музичного мистецтва та мистецтва національно свідому, музично-творчу розвинену особистість учня, здатного практично використовувати набутий у школі досвід у життєдіяльнісному та мистецько-освітньому середовищі [5].

На першому бакалаврському рівні студенти отримують диплом учителів музичного мистецтва та вчителів інтегрованого курсу «Мистецтво»; другий магістерський рівень здійснює підготовку викладачів музичного мистецтва та методики його навчання.

Моделювання неперервної методико-практичної підготовки майбутніх учителів музики на рівні бакалавра за спеціальністю 014 Середня освіта (Музичне мистецтво) слід розпочинати в умовах міждисциплінарної інтеграції з 1 курсу. На цьому етапі закладати основи

професійних умінь і навичок, якостей компетентнісної особистості та ставлення її до професії (навчальна дисципліна «Вступ до спеціальності»). Цей період полягає у формуванні початкових знань і вмінь майбутньої професійної діяльності вчителя музики. Саме цей вид методико-практичної підготовки надає студентам можливість визначитися із професійною придатністю та майбутньою спеціалізацією. На 2 курсі студенти опановують методико-практичну підготовку на заняттях із дисципліни «Методика музичного виховання за практикумом», основним завданням якої є ознайомлення з методами роботи вчителя музики в умовах лабораторних занять. Упродовж навчання на 3 курсі студенти залучаються до організаційно-виховної та пропедевтичної практики, під час якої спостерігають за опрацюванням методів і прийомів методико-практичної роботи в умовах шкільного навчання. На 4 курсі студенти беруть активну участь у педагогічній практиці, під час якої формуються методико-практичні вміння на уроках музичного мистецтва в школі.

Кінцевим етапом неперервної методико-практичної підготовки є вивчення на 5 курсі другого освітнього рівня «магістр» дисциплін «Методика викладання музичної педагогіки», та «Практикуму за кваліфікацією» (учитель музичного мистецтва, викладач музичного мистецтва), що орієнтує студентів на усвідомлення фахової компетентності вчителя та викладача музичного мистецтва на різних рівнях неперервної освіти.

Модель неперервної методико-практичної підготовки майбутнього вчителя музики повинна містити зміст, завдання, принципи, компоненти, критерії, види практик, організаційно-педагогічні умови, результат.

Завдання методико-практичної підготовки майбутніх учителів музики охоплюють сферу освітньо-методичної компетентності, яка передбачає ознайомлення з професійною діяльністю видатних педагогів-музикантів та методи духовного розвитку учнів засобами української музики та кращих зразків класичної музики.

Серед критеріїв готовності до методико-практичної діяльності майбутніх учителів музики є позитивне ставлення до професійної діяльності, знання теоретичних і психологічних основ володіння вміннями та навичками практичної й виконавської підготовки, вироблення творчого стилю в методико-практичній діяльності. До організаційно-педагогічних умов належить організація єдиної неперервної методико-практичної підготовки майбутніх учителів музики, координація методико-практичної підготовки за схемою ВНЗ – Школа. Серед основних принципів виділяємо: взаємозв'язок між теоретичним навчанням і практичною та виконавською підготовкою, науково-творчий характер методико-практичної підготовки, послідовність, системність, динамічність, поліфункціональність, міждисциплінарність, перспективність, свобода вибору, співтворчість.

Реалізація завдань освітньої програми «Музичне мистецтво в закладах освіти» пов'язано з галуззю музичної педагогіки, яка є галуззю гуманітарного знання в контексті загальної педагогіки. Музична педагогіка містить дві сфери музичної діяльності: музично-педагогічну науку та музично-педагогічну практику. Вагоме значення для розвитку музичної педагогіки мають її зв'язки з іншими науками: філософією, психологією, мистецтвознавством тощо. Зміцнюючи ці зв'язки, музична педагогіка запозичує й інтерпретує ідеї інших наук, доводить, що завдання, поставлені в новому змісті мистецької освіти, потребують від учителя музики іншого ставлення до організації уроку музики як уроку мистецтва. Процес навчання має бути переорієнтованим відповідно до сучасних тенденцій інтеграції в освіті. На відміну від монохудожнього навчання, яке ґрунтується на опануванні одного виду мистецтва, стає необхідним орієнтація на поліхудожнє навчання, що потребує від учнів опанування різних видів мистецтва, набуття знань про їх оригінальність, спорідненість та міжпредметний взаємозв'язок.

Відповідно до цього підготовка педагога-музиканта у вищому навчальному закладі характеризується формуванням у студентів цілісних знань та естетичного ставлення до різних видів мистецтва з теорії мистецтва та історії його розвитку; практичних умінь і навичок у галузі мистецької діяльності, досвіду сприймання мистецтва, критично-оцінювального ставлення та інтерпретаційних підходів до надбань мистецької спадщини, а також творчої роботи в галузі мистецтва. Освітні програми бакалаврів та магістрів визначають на необхідність розробок питань міждисциплінарної інтеграції, яка набагато ширша за міжпредметні зв'язки, впливає з їх педагогічних, філософських і психологічних значень для вдосконалення процесу навчання.

Для реалізації принципу міждисциплінарної координації в освітніх програмах слід визначати концептуальне ядро для навчальних дисциплін професійно орієнтованого спрямування. Наприклад, базовою в підготовці вчителя музичного мистецтва є навчальна дисципліна «Методика музичного виховання з практикумом». Концептуальним ядром для деталізації змісту мистецької освіти визначаємо модульну одиницю в навчанні. Її можна схарактеризувати відповідно до однієї із форм інтеграції предметів, що вивчає «Методика музичного виховання з практикумом» на підставі художньо-творчої діяльності учнів на інтегрованих уроках [2].

У музичній педагогіці такий модуль відомий як сприймання-створення-виконання-оцінювання творів. Розширення наукові парадигми в галузі викладання мистецьких дисциплін слід здійснювати відповідно до трьох вимірів новизни в означеній галузі: удосконалення-перетворення-моделювання. Пріоритетним для освітніх програм є перетворююча та моделююча функція, що здатні зорієнтувати вчителів музичного мистецтва на засвоєння програм МОН та розробку авторських програм, в яких буде відображена можливість перенесення

віднайдені позиції на нові явища (наприклад, із галузі музичного мистецтва – в галузь мистецтво). Завдяки цьому в майбутніх учителів буде формуватися міждисциплінарна компетентність на базі «поліфонічного» знання (по цілісному засвоєнню знань та практичних навичок до роботи з учнями на основі сприймання-створення-виконання-оцінювання різних видів мистецтва).

Отже, освітньо-методична компетентність є базовою в системі неперервної методико-практичної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва та інтегрованого курсу «Мистецтво», яка характеризує результативність навчання, здатність випускника до володіння сукупністю спеціальних музично-педагогічних, виконавських, науково-дослідних, комунікативних, організаційних умінь та навичок; проведення науково-теоретичного аналізу необхідних стратегічних завдань у мистецькій освіті з позицій наукових і мистецьких шкіл, напрямів, теорій щодо вітчизняної та зарубіжної мистецької освіти й музичної педагогіки в умовах міждисциплінарної координації предметів оновленого змісту мистецької освіти.

Література

1. Батечко Н. Г. Підготовка викладачів вищої школи в умовах магістратури: теоретико-методологічні засади : навч. посіб. / за ред. Я.В. Цехмістера. Київ : Едельвейс, 2014. 708 с.
2. Беземчук Л. В. Викладання мистецьких дисциплін в умовах закладу вищої освіти: принцип міждисциплінарної координації. *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка* Чернігів : НУЧК, 2019. Випуск 1 (157) С.16-23.
3. Беземчук Л. В. Конструктивна діяльність викладача музичного мистецтва як показник ефективності процесу оновлення змісту мистецької освіти в сучасній ЗОШ. *Джерело педагогічних інновацій. Художньо-естетичне виховання в школі*. Харків : Харківська академія неперервної освіти, 2014. Випуск № 4(8) С.22-30.
4. Вітвицька С. С. Педагогічна підготовка магістрів в умовах ступеневої освіти: теоретико-методологічний аспект : монографія. Житомир : Вид-во ЖДУ 34 імені І. Франка, 2009. 440 с.
5. Козир А. В. Теорія та практика формування професійної майстерності вчителів музики в системі багаторівневої освіти : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.02, 13.00.04. / Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2009. 48 с.
6. Красовська О. О. Теоретичні та методичні засади професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи у галузі мистецької освіти засобами інноваційних технологій : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / Житомирський державний університет імені Івана Франка. Житомир, 2017. 42 с.

7. Михаськова М. А. Формування фахової компетентності майбутнього вчителя музики : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Ніжинський державний педагогічний університет ім. М. Гоголя. Київ, 2007. 235 с.

8. Ничкало Н. Г. Педагогіка вищої школи: крок у майбутнє. Сучасна вища школа: психолого-педагогічний аспект : монографія. Київ : «Віпол», 2000. 450 с.

9. Олексюк О. М. Діагностика мистецької компетентності студентів: пошук методичного інструментарію. *Вища освіта України. Тематичний випуск «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору»*. Київ, 2010. Дод. 4, том V. 572 с.

10. Падалка Г. М. Педагогіка мистецтва (Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін). Київ, 2008. 274 с.

4.24. Психологічна адаптація молодого вчителя в педагогічному середовищі

Соколова К. В.

Дослідження адаптації молодого педагога є досить актуальним питанням у період кардинальних змін освітньої системи в Україні. Відповідно до Закону України «Про повну загальну середню освіту», який було прийнято у січні 2020 року, молодий учитель проходитиме педагогічну інternатуру терміном у 1 рік. Також передбачено, що молодий фахівець отримає наставника, який зобов'язаний консультувати та допомагати наступнику стати успішним професійним учителем у структурі нової української школи [1]. Такі зміни повинні допомогти молодим учителям покращити період адаптації та вивести якість надання освітніх послуг на європейський рівень.

Проблему адаптації вчителя до професійно-педагогічної діяльності в школі висвітлюють зарубіжні та вітчизняні дослідники, а саме: Байбородова Л. В., Бордуков М. І., Кондратьєва С. В., Мороз О. Г., Овдій С. В., Шиян О. А. та ін. Науковці акцентують увагу на тому, що серед чинників впливу на адаптацію молодих педагогів варто зосередитись безпосередньо на особистісному спілкуванні, оскільки перші два роки роботи характеризуються значним психологічним стресом для людини, яка тільки опановує професійні навички.

Г. Кільова зазначає, що «за структурою професійна адаптація вчителів містить власне професійну адаптацію (пов'язану з предметом професійної діяльності та умовами її виконання) та соціально-психологічну адаптацію (пов'язану із ставленням до організації, колективу, керівника, задоволеністю положенням у колективі), які тісно взаємодіють між собою» [2, с. 19].

Науковиця стверджує, що «на психологічному рівні адаптація виявляється як відчуття внутрішнього дискомфорту, невпевненості,